

Irsta kyrka

Ny styr- och reglerutrustning

Antikvarisk rapport

Irsta kyrkby 9:1
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanland

Lisa Skanser
Helén Sjökvist

Irsta kyrka

Ny styr- och reglerutrustning

Antikvarisk rapport

Irsta kyrkby 9:1
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist
Lisa Skanser

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-344-6

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås 2014.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Inre renoveringar under 1900-talet	6
Genomförande	7
Resultat	10
Referenser.....	11
Otryckta källor.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2012 och 2013 har Irsta kyrka försetts med nytt styr- och reglersystem. Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2010-11-10, dnr. 433-4827-10. Stiftelsen Kulturmiljövård har av Västerås kyrkliga samfällighet anlåtats för antikvarisk medverkan.

De befintliga styrutrustningarna för kyrkan saknade en övergripande kontrollfunktion och den tekniska livslängden var slut. Kyrkan var också i behov av en ny styr- och övervakningsanläggning som tydligt kan visa status för drift, larm, temperatur och fuktnivåer.

Bakgrund

Irsta kyrka är troligen uppförd under 1200-talet som en salskyrka.¹ Från denna tid härstammar det rundbågiga fönster som togs fram strax över sydingången i långhuset vid renoveringen på 1970-talet. Under 1300-talet förlängdes kyrkan mot öster och sakristian tillkom. Under 1400-talet byggdes kyrkan till med ett vapenhus mot söder och vid samma tid slogs de fyra stjärnvalven och valvet över tornrummet. Baron Cronstedt på Geddeholm lät 1747 bygga till ett gravkor mot öster. Under 1900-talet har man även gjort mindre tillbyggnader till sakristian.

Figur 2. Irsta kyrka från norr. Foto: Helén Sjökvist.

¹ Ahlberg s. 104.

Figur 3. Kyrkorummets mot öster med Agi Lindegrens målningar. Foto: VLM arkiv.

Figur 4. Kyrkorummets före renoveringen 2006. Foto: Helén Sjökvist.

Inre renoveringar under 1900-talet

Kyrkorummets utseende speglar främst de förnyelser som genomförts vid renoveringarna 1905 och 1970.

En genomgripande omgestaltning genomfördes 1905, under ledning av arkitekt Agi Lindegren. Kyrkans valv och väggar beslogs med en tjockare kalkputs vilken sedan dekorerades enligt arkitektens skisser.² Korfönstret försågs med den nuvarande glasmålningen. Den gamla slutna bänkinredningen från 1700-talet ersattes av nuvarande öppna bänkinredning och alla inredningssnickerier målades i en grönblå ton. En 8-stämmig orgel med storslagen fasad tillkom. I kor och gångar lades nya golv av sexkantiga tegelplattor. Mittgångens gravar igenfylldes och gravstenarna insattes i långhusväggarna. För att kunna installera en centralvärmepanna - kalorifer - fick sakristian en västlig utbyggnad. Nya ingångar togs upp på gravkorets norra och sakristians östra sida. Centralvärmepannan från 1905 visade sig snart vara ineffektiv och sedan den blivit utbränd installerades elvärme 1927. Samtidigt fick kyrkan elektrisk belysning.

Bevarade kalkmålningar i kyrkan har daterats till omkring 1450.³ I den konserveringsrapport som upprättades 1963 beskrevs frilagt måleri som ”under tidigare reparationer mycket illa medfaret”, vidare: ”På övriga väggar ger testen endast besked om gammal puts i gulmenad färgton.” Vid den inre renoveringen 1970 frilades emellertid och restaurerades medeltida målningar, dock inte bårder runt fönstren. Bevarat 1600-talsmåleri frilades, dokumenterades och kalkades över igen, förutom en ruta på pilastern i hörnet mot nordöst.

Kyrkans senaste stora inre renovering skedde 1970 under ledning av arkitekt Per Bohlin.⁴ Putsen från 1905 togs bort från valv och väggar, bortsett från västra väggen

² Hammarskiöld 2005.

³ Boström 1984.

⁴ Hammarskiöld 2005.

samt sköldbågens undersida vid sydportalen, vilka sparades som dokumentationsytor. På kyrkorummets norra vägg frilades och restaurerades medeltida målningar. I fönstren ersattes tidigare rutor av ”råglas” med genomsiktligt, gulskimrande nyantikglas. Golven i vapenhuset, koret och tornets bottenvåning höjdes, försågs med golvvärme och belades med hyvlade kalkstensplaner. Bänkinredningen gjordes sittvänligare och målades med nuvarande pistagegrön och klargul färg. På sakristians östra sida gjordes en tillbyggnad för kapprum, textilkammare, WC och brandsäkra förvaringsfack för kyrksilvret. I dessa nya utrymmen lades golv av återanvänt tegel. År 1994 lagades och avfärgades åter kyrkorummets väggar.

Senaste rengöringen av valven utfördes år 2006.⁵ I kyrkan förekom före renoveringen mögelangrepp bland annat i sakristian och tornrummet.

År 2008 gavs tillstånd till markundersökning samt studie av golv och grundkonstruktioner i kyrkan med anledning av bland annat mögelangrepp orsakade av för hög relativ luftfuktighet. Samma år gavs tillstånd till ny vattenavledning och dränering kring kyrkan. Arbetena genomfördes i huvudsak 2011.⁶

Genomförande

Arbetet har omfattat leverans av nytt apparatskåp, kabeldragningar och kanalisation med tillhörande erforderliga elinstallationer. Elcentralen i skrudrummet intill sakristian har bytts ut.

Befintlig kanalisation från elcentralen och ut i bänkkvarteren samt till sakristian och intilliggande utrymmen har förnyats. De tidigare kablarna var monterade på golvet utmed väggen och doldes delvis av plastlister. Befintliga och nya kablar samlades ihop och fästes på en regel ställd på högkant som i sin tur var fäst på vinkeljärn vilka monterades i golvbrädorna intill väggen. Detta för att minska behovet av att fästa någonting i väggarna där det bitvis finns medeltida måleri bevarat samt möjligen även överkalkat 1600-tals måleri. Eldragningarna doldes sedan genom att en träkanal byggdes, höjd 120 mm och bredd 50 mm. Kanalen målades med linoljefärg från Wibo i kulören NCS 1002-Y. Ett podium för kören, klätt med brun matta, var sedan tidigare byggt framför orgeln. En mindre golvyta mellan podiet och väggen byggdes ut i nivå med podiet för att bättre dölja de nytillkomna eldragningarna.

Huvudcentralen i f d pannrummet intill sakristian har delvis byggts om för att värmeanläggningen ska kunna samverka med den nya klimatstyrningen. Den befintliga elkraftanläggningen har kompletteras med ett bättre överspänningsskydd.

En ny temperatur- och fuktgivare är monterad under predikstolstrappan.

Äldre radiatorer har bytts till mindre, men mer effektiva, fläktkonvektorer.

Befintliga kabelvägar har i stort sett kunnat utnyttjas för att dra fram nytt kablage till vinden och i tornet. Nya håltagningar för eldragningarna har gjorts från vinden ned i taket in till den nyare delen av sakristian.

En avfuktare samt avlopp från den och ut till den utvändiga dagvattenledningen är installerad. Håltagning för avledningen fanns redan.

⁵ Sjökvist 2007.

⁶ Sjökvist 2012.

Figur 5. Upptaget golv för åtkomst av kabelkanal utmed norra långhusväggen. Foto: Lisa Skanser.
Figur 6. Befintlig lösning med kablar i plastlister på golv utmed vägg och pelare. Foto: Lisa Skanser.

Figur 7. Äldre radiatorer på norra långhusväggen. Foto: Lisa Skanser.
Figur 8. Nya fläktkonvektorer på norra långhusväggen. Foto: Lisa Skanser.

Figur 9. Nydragning av el vid pelare. Foto: Lisa Skanser.
Figur 10. Eldragningarna doldes med en kabellåda av trä. Foto: Lisa Skanser.

Figur 11. Ny kabellåda skymtar vid pelarens anslutning till golvet. Foto: Lisa Skanser.
Figur 12. Befintliga eldragningar och installationer utmed norra väggen. Foto: Lisa Skanser.

Figur 13. Ny givare placerad under predikstolstrappa. Foto: Lisa Skanser.

Figur 14. Ny konvektor på långhusväggen, sedd från sidan. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 15. Befintliga installationer i sakristians skrudrum. Foto: Lisa Skanser.

Figur 16. Nytt styrskap är placerat i skrudrum. Ny håltagning från vinden i taket. Foto: Lisa Skanser.

Figur 17. Elcentral/teknikerum tillbyggd vid sakristian. Före åtgärder. Foto: Lisa Skanser.

Figur 18. Befintliga eldragningar till vinden. Foto: Lisa Skanser.

Figur 19. Befintliga eldragningar. Foto: Lisa Skanser.

Figur 20. Genomförda åtgärder. Bl.a. har en ny täckning av eldragningschakt tillkommit. Foto: Lisa Skanser.

Figur 21. Anslutning mellan torn och långhusvind med eldragningar. Foto: Lisa Skanser.

Figur 22. Ny installation, tornplan 5. Foto: Lisa Skanser.

Figur 23. Podiet för kören har förlängts. Foto: Lisa Skanser.

Figur 24. Fel kulör på matta. Foto: Helén Sjökvist.

Resultat

Åtgärderna har följt riktlinjerna i Länsstyrelsen i Västmanlands beslut.

Referenser

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2005. Karakterisering av Irsta kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Ahlberg, Hakon, Björklund, Staffan. 2000. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Borlänge.

Boström, Erik. 1984. *Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län – en inventering*. Västerås.

Sjökvist, Helén. 2007. *Irsta kyrka - inre renovering*. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2007:85. Västerås.

Sjökvist, Helén. 2012. *Irsta kyrka. Vattenavledning och förbättrat åskskydd*. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:63. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	12109
Länsstyrelsen dnr:	433-4827-10
Fastighetsbeteckning:	Irsta Kyrkby 9:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Irsta
Beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet
Handlingar och projektledning:	Svensk Klimatstyrning
Entreprenör:	AB Surahammars elaffär
	BM Control
	TGA Bygg och Konsult AB
Antikvarisk medverkan:	Lisa Skanser
	Stiftelsen Kulturmiljövård
	Stora gatan 41
	722 12 Västerås

